

Între viață și spirit

Mais si vraiment l’existence precede l’essence, l’homme est responsable de ce qu’il est.
Sartre

Există, între viață și spirit, o diferență care urcă dincolo de orice sursă imaginabilă – și le desparte. Chiar dacă orice informație sau principiu, posibile ori imagineare, le împinge să concureze către aceeași *inexistență* (către aceeași identitate, la urma urmei), destinele lor nu împărtășesc același țel. Angajată pe furiș în destinul taciturn al acestui univers, viața se limitează să creeze, finalmente, o *natură*, sau o sumă de naturi comportamentale; plămădind animalul, ea smulge din inerție existența, o „moșește”; pînă și cea mai neînsemnată insectă hrănește pofa de manifestare a existenței, altminteri întunecată. „Natura nu are preferințe, iar omul, în pofida geniului său, nu valorează pentru ea mai mult decît oricare dintre milioanele de alte specii pe care viața le-a produs”. Jean Rostand nu se înșela. Spiritul, străin însă de existență și în sens contrar vieții, nu se exprimă decît printr-un ansamblu de adevăruri (și prin chinurile himerice pe care le ai de îndurat ca să atingi un cît de cît adevăr) sau înflăcărîndu-se în pariuri confuze. Prin om, creatură duplicitară și care îi dă mult de furcă, spiritul împlinește breșa schițată de viață în etanșeitatea lumii de față. Rațiunea, judecata, conștiința... care este țelul acestui bordel spiritual promis cu misterioase nuanțe de precauție într-un aiurea „dincolo”? Că „breșa” de care vorbeam mai sus ar fi creată, în fapt, de om, pentru o improbabilă „evadare” către o „lume” mai bună, doar naivitatea și disperarea noastră, materia din care suntem alcătuiți și contaminată de spirit au putut face din ea criteriu de credință fundamentală. Iar cu existență, spiritul se hrănește copios: iată această indiferență care nu „știe” decît să dureze (ceea ce, la rigoare, nu înseamnă mare lucru) – activitate încă și mai fascinantă decît aceea de a-și contempla animalele rătăcind pe pămînt. Cînd o viață se desparte de lumea asta, spiritul, care s-a insinuat în inefabilul ei, se debarasează de ea, viața nu are ce căuta în departele lui.

Timpul și moartea, iată creaturile cu o legiune de fețe pe care, plină de amărăciune, existența le ridică împotriva vieții și a spiritului. Fizica timpului nu este vie, moartea care trăiește în noi nu dispune de niciun algoritm,

acest registru, de probleme complexe și în aparență încă ireconciliabile, Monica Lovinescu are tăria să susțină răspicat (vezi volumul *Diagonale*, Seria Procesul Comunismului, Ed. Humanitas, 2002, p.5) că i se pare absurd *să nu ai dreptul în anii 90 (după căderea comunismului, să vorbești de rău scriitorii compromiși în comunism, oprobiul fiind rezervat numai celor „fasciști”*. Autoarea, deși declară că detestă autocitările, aduce aminte asupra textului ei din *Revista 22* (reprodus și în volumul *Insula ‘erpilor*, Ed. Humanitas, București, 1996, p.299): „...îți vine să te întrebi dacă nu cumva ești victima unei halucinații. Nu cumva Romania a stat o jumătate de veac sub o stăpânire legionară iar comuniștii sunt aceia care au deținut puterea doar câteva luni de zile, și apoi, băgați în închisoare de Antonescu, n-au mai ieșit decît prin 1964 din temniță?” Evident, textul de față nu a făcut-o simpatică pe autoare, devreme ce criminalul de război Ion Antonescu pare să figureze într-o postură aparent favorabilă, dar păcatul acestei posibile atribuirii este meritul exclusiv al unui cititor neavizat, rău intenționat sau neatent, pentru că în realitate ironia autoarei accentuează faptul că criminalul de război Ion Antonescu monopolizează de decenii piața publică de oprobrii, în timp ce criminalul Ion Iliescu scapă mereu de Justiție, într-un regim neocomunist și neostalinist ce își desăvârșește opera de spălare a creierului populației în privința păcatelor comunismului. Cu exasperare deplină în fața acestor realități, Monica Lovinescu se întreabă, nu fără dreptate (p.6): „Nu trăim într-o țară unde se poate scrie că Ana Pauker n-a fost „criminală”, în timp ce acest calificativ le este rezervat numai lui Eliade sau Cioran, în ultima vreme chiar și lui Ionescu?”

Mai departe, incomoda gânditoare dă verdictul, nu mai puțin incomod: „negaționismului de dreapta îi urmează, depășindu-l în amploare, un negaționism de stînga”.

(Va urma)

Angela FURTUNĂ

singură inteligența acordă o logică celulelor muritoare, care să dea coerență unui efort sisific. Visele existenței acoperă inanitatea unui paradox nerușinat, alcătuiind fabula macabră a mecanicului. Timpul, ca și moartea, nu există. Timpul se insinuează în conștiința mea cu scopul de a împinge către definitiv ideea precarității mele. Văd soarele răsărînd, apoi dispărînd la orizont și iau repetiția aceasta oarbă drept realitate temporală. Am făcut compromisul absolut cu timpul fiindcă timpul nu ucide. Timpul slăbește, împuținează forțele, pregătește vietatea pentru ca moartea să o ia în stăpînire fără dificultate. Timpul comportă o morală, chiar dacă falsă: morala posibilului. „Nu poți ignora timpul decît slujindu-te de el”, exclamă resemnat Baudelaire. Ca ficțiune care îmi permite să trăiesc, îi acord un vocabular, vise, o destinație a iubirilor mele, încerc să îl civilizez, pentru ca neantul lui să îmi servească de instrument împotriva însăși a condiției mele. E timpul ca neantul timpului să își piardă autonomia, forța de seducție; e timpul ca timpul neantului să devină timpul *meu*. Timpul meu intim sfidează timpul existenței, fiindcă străin de neantul existenței mele. Înfîrîngerea spiritului pe pămînt este opera timpului. Am comis eroarea de a crea principiul prezenței.

Alt cuplu mai nefericit decît trupul și moartea în univers nu există. Experimentul trupului ca refugiu al vieții, al morții, al spiritului etc., este de departe premiul de care cel mai tare se bucură existența, punctul de plecare al oricărei drame posibile. Trupul se face vinovat de complicitate cu intruși care nu fac parte dintre progeniturile existenței (viața, spiritul, dragostea, credința...) și care l-au extras din neant, care i-au permis bucuria și rațiunea etc. În fond, nu pedepsești decît lucrul, ființa de care te servești ca să atingi o justificare ultimă. Scopul e metafizic, legea, indiferent care, e transfigurată, lașitatea devine un gest absolut, culpabilitatea nu privește pe nimeni... Iată moartea, existența în plină manifestare. Dar omul nu visează cituși de puțin la transfigurare ori să creeze în sine un om nou, mai degrabă își poartă, cu un entuziasm naiv și de neînțeles, privirile către un alt cadru de viață, către un alt fel de *lume*, în care să nu mai fie amenințat de absurd, de timp, de moarte, de existență... „Moartea unui entuziast, notează cu amărăciune Jean Meslier, la finele veacului al XVII-lea, nu dovedește nimic altceva decît că fanatismul (...) este adesea mai puternic decît dragostea de viață”. În contradicție cu omul, spiritul visează la o nouă *ființă*, între amintirile căreia omul să stea ca un suris surprins în plină meditație.

Viața, la urma urmei, lucrează asupra materiei, îi alcătuieste entități „auto-mobile” a căror perfecțiune se întrevede în animal, care străbate cu de la sine putere și cu bucuria mirării oarbe anumite distanțe. Devenit om, animalul vieții își pierde certitudinea de sine a faptului de a trăi pur și simplu. Strivit de imprevizibilul spirit care disimulează totul, nedezvăluindu-și întreaga bogăție, omul nu are altă ieșire decît să resuscite în el animalul, numai că de data asta *instruit*, pe jumătate spiritualizat, spre a regăsi certitudinea vieții. Viața nu este proprietatea lumii de față și nici spiritul. Către ce fel de *alegere* ne va împinge și în ce scop?

„Omul ar fi cea mai fericită dintre creaturi dacă nevoia lui de iluzii nu ar da naștere realității”, zice Sade. De realitatea pe care și-a creat-o, omul nu se va putea despărți în lumea de față decît dacă reînstaurează precaritatea, sărăcia generală, dacă redescoperă deșertul asceților și pădurile înțelepților. Viața nu promite nimic, spiritul ne promite totul. La mijloc între acestea două, realitatea ne apropiază și ne consumă, exact ca un animal, tînzînd către autonomie și ispitind elementul spiritual, după exemplul omului. Înarmată cu o autonomie pe care a dobîndit-o direct de la viață, realitatea pare că și-a asigurat fără drept de întoarcere viitorul, propriu-i viitor. Pariul pascalian, iată-l, dar nu împotriva morții sau a neantului, în sensul parodic al unei „eternități” înzestrate cu voință, visată după modelul unei mașini cu instincte și comportament animal, gata să meargă pînă la nebulnia autodistrugerii. Tot ce virează în noi spre irațional exultă de primirea pompoasă care i se face în realitatea depurativă a lumii de față. Ce altceva ar putea fecunda promisiunile acestei caricaturi de cosmos, și provocarea unui viitor ei

însuși bolnav de stupiditate? Spiritul nu acceptă viitorul, nu îi acordă credit, îl respinge ca pe un dar fatal, căci contaminat de superstiție și de iluzie. Veritabilul viitor, cu gust de adevăr suprem și în mod absolut periculos pentru om, a fost alungat fără drept de apel în afara lumii, a vieții ăsteia chiar – ce altceva au făcut și Hristos și indicibilul Buddha? Numai starea de precaritate generală ne va mai putea reda calmul spiritual și va retroceda prostia eternului ei natural. Tot ce vom fi acumulat se va decanta; după atîta evoluție, vindecarea în extremis: delirul, căruia ne-am străduit atît de mult să îi alcătuiim un destin, se va retrage în fine în propria-i identitate, elipsă a unei sincerități bolnave. Să privești către viitor, ce naivitate de proaspăt căsătorită care a descoperit filozofia.

Ceea ce numim în mod curent realitate nu este, în fapt, decît un epifenomen *natural* al vieții. Existența, care se poate cu ușurință debarasa de viață, nu posedă o realitate, cel mult, poate, o natură materială. Astfel încît niciun fel de identitate nu poate fi stabilită între ceea ce numim noi realitate și existență: existența este *dată*, e statică, în timp ce realitatea pe care o trăim este o devenire, în multe aspecte ale ei autonomă de voința omului. Întrebarea cu privire la *viitorul* acestei realități ține mai degrabă de natura ei subiectivă. Fiindcă noțiunea de viitor, care ne contaminează încă din copilărie, nu este decît manifestarea unei manii colective, asentimentul nostru de animal intelectual la halucinațiile acestui mutant hibrid, constituit din cauzalitate, empirism și naivitate spirituală, care este realitatea, poveste a subiectivității moderne. Patetic, Bossuet ne rezumă disperarea: „Privesc înspre viitor – ce nesfîrșită lume în care eu nu exist! Privesc în urmă – ce înspăimîntătoare ordine a lucrurilor din care eu nu mai fac parte (...)!” Încovoiați sub greutatea acestei obsesii, sîntem departe de optimistele definiții pe care vechii umaniști le fabricau pentru om în ideal. Inerția care asigură o oarecare fericire, complicitatea cu un suflu social care nu predică nemurirea, dar te face să uiți de moarte – iată monstruoasa subiectivitate sub care am îngropat obiectivitatea de dinaintea omului. Ca să poarte măcar ideea că ar exista, viitorul (subiectiv) trișează, ca o bună odraslă fenomenologică. Din nefericire, viitorul care nu înșeală (real sub pretext obiectiv) nu ne privește, nu are de a face cu noi. Este al imperiului material al neantului. Să crezi în viitorul propriu e totuna cu a crede într-o moarte coagulată care dansează la nesfîrșit.

În mod rușinos alungat din structura noastră intelectuală, Demiurgul viclean al gnosticilor este pe cale să-și ducă bătălia finală: neputincios în a pune stăpînire pe omul viu din *interior*, își joacă ultima carte pe ceea ce numim cu înconștiență realitate – și ne atacă furibund timpul, și-l atribuie, în maniera lui mai mult decît subtilă, smulgînd din creatura intelectuală rădăcina metafizică: cine poate să nege faptul că acest demiurg bogomilic a început deja să lucreze la înlocuirea timpului nostru personal cu o ordine existențială diferită, pe care nu știm să o integrăm și care ne consumă pînă în măduva oaselor? Transfigurarea noastră inversă devine încet-încet „conștiință” pentru un real confiscat. Obosit să mai lupte împotriva spiritului, demiurgul nostru maniac face tot ce poate ca să-i distrugă fideli. Jefuiți de timp concret, personal, în care să ne regăsim din marasmul lui „a face”, din statutul nostru de valet cotidian, nu vom mai beneficia de acest refugiu iluzoriu. Nimicul material, totuși, care deja pare să se substituie gîndurilor noastre, nu va stîrni revolta unui spirit care în mod bizar ține cu tot dinadinsul să fie al nostru. Va veni însă o vreme cînd vom fugi în masă de realitatea stării de lucruri, din scîrbă sau chiar epuizați. Sătul, demonul agoniei noastre *active* va fi cuprins de somnul negru al unei sieste macabre. „A produce” va fi evenimentul supranatural al lehamitei, al lenei depline, universitate a deriziunii. Privind în urmă, omul va avea nevoie de extrema luciditate pe care numai renunțarea la orice pact cu lumea o va permite, nonșalanța divină nu se manifestă altfel. E timpul, prin urmare, să îi lăsăm siestei libertatea de a tranșa lucrurile în locul nostru.

Claudiu SOARE

- Paris